

İstanbul Kütüphaneleri :

MİLLET KÜTÜPHANESİ MÜZESİ

Neriman MALKOÇ

Gerek kitap sayısının çokluğu ve gerekse bu kitapların kıymetli itibarıyla İstanbul Kütüphaneleri milli servetlerimizin başında gelir. Fikir ve ilim hayatımızın yuvasını teşkil eden kütüphaneler kültür hareketlerimizin biricik kaynağıdır. Eski eserlere sahip olması bakımından İstanbul kütüphaneleri ayrı ayrı zenginlik ve özellikle taşınır. Başma eserlerden pek çoğuna malik olan Millet Kütüphanesinde ayrıca bir müze kurulmuş, tezhibi ve minyatürleriyle şaheser sayılan tek nüshah meşhur eserler buraya konulmuştur. Cemekânlar içinde muhafaza edilen bu nadide kitaplar birkaç kısma ayrılır.

Ali Emiri Tarih Kısmı: Bu kısımında "Müntehabat" adlı tarihî kıymetli bir eser vardır. Baş tarafında Üçüncü Selim'in el yazısı bulunur. Diğer eserler şunlardır:

Fusul-ü hall-ü akd, usul-ü her-ki rakd: Müellifi Ali Mustafa Efendidir. 1157 de yazılmıştır. Hattatı Ayasofya imamı Ahmed Nâibdir. Nadir nüshalardandır. Zahriyyede Sultan Ahmed III. oğlu Şehzade Mehmedin mühürü vardır. Nefis bir cilt ve tezhibe sahiptir.

Mesahir üs-şuara: Âşık Mehmed Çelebinindir. Meşhur şairlerin hal tercümelemleri anlatır. Edebiyat tarihi ile meşgul olanların baş vuracağı mühim bir kaynaktır. 88 tane nefis resim ve minyatür vardır. Cilt ve tezhibleri orijinaldir.

Mizanül Hat: Hakkakîzade Mustafa Hilminindir. Bu eserde güzel yazı örnekleri verilmektedir. Yazı ve tezhibler şaheserdir. 1286 da kaleme alınmıştır. Kıymetli bir nüshadır.

Musavver Sefaretnâme-i İran: Bozoklu Osman Şakir'indir. On üçüncü asır şahsiyetlerindedir. Bu kitapta Merzifondan itibaren 31 şehir ve kasaba, köprü resmi bulunur. Yazı, tezhib ve resimler özel bir değer taşır.

Vakfiye: Vakıfı Mahpeyker diye anılan meşhur Kösem Sultan'dır. Eserde Birinci Sultan Ahmed ile Dördüncü Sultan Murad'ın el yazıları vardır. Bu eser tarihi bir vesika ve tek nüsha olması hasebiyle çok kıymetlidir. Ali Emiri Efendi; Millet Kütüphanesinin banisidir. (Hakkında geniş bilgi edinmek için İbnül Emin Mahmud Kemal'in "Son asır Türk Şairleri" kitabının 298 inci sayfasında "Emiri Efendi" bahsine bakılabilir.

Farsça kısmında; Kanunî Sultan Süleyman divanı tezhib ve müellifi bakımından kıymetlidir. Sultan Selim Evvel Divanı 980 de hattat Osman el Sultan Cem divanı; tezhib bakımından değerlidir. Sultan Üçüncü Murad Divanı; şiirdeki mahlası "Muradî" dir. Eser nadir bir nüshadır.

Şehzade Beyazid Bin Süleyman Divanı da buradadır. Şehzade Beyazid bin Sultan Ahmed I divanı; nadir bir nüshadır.

Dekayık ül Hakayık; Ahmed Rumi tarafından 720 de yazılmıştır. Hattatı Muhammed bin Alidir. 882 de kopya edilmiştir. Tek nüshadır.

Nuhcül Deavat ve menhicül inayet; müellifi Şeyh Ebul Kasım Ali B. Musa B. Cafer 991 (H) de Sultan Mehmed B. Mahmud'un hattıyla yazılmıştır.

Ali Emiri Tıp Kısmı: Kitab ül - Cerrahiye'î İlhaniye Müstansihî 870 tarihinde Amasyalı tabib. Müellifi Şerafiddin Ali bin Hac İlyas efendi Sabuncuoğludur. İlhanlılardaki cerrahi usullerini izah eder. Bütün tıp âleminin takdirini kazanmış bir eserdir. İçinde 156 tane tasvir vardır.

Ali Emiri Manzum Kısmı: Veliddinoglu Ahmed Paşa Divanı. Müellifi Fatih'in hocası ve veziri olan meşhur şairlerdendir. 902 de ölmüştür. Müellif hattı ile yazılmıştır. Tezhiblidir. hattı Usulü Huruffilik mesleğini yayanlarıdır. Bunun için kendisine "Feyzullah-ı Sanî" ve "Sırrî Seyyid Nesimî" denmiştir. 945 (H) ölmüştür. Eser nadir bir nüshadır. Divan-ı Selim İlhâmî; Müellifin hal tercümesine tesadüf edilmekle beraber eserin tek nüsha olması muhakkaktır. 1202 de kaleme alınmış olan bu kitap tezhib bakımından özellik taşır.

Divan-ı Sultan Ahmed I. Şiirlerini "Bahtî" mahlasıyla yazmıştır ki ebced hesabıyla tahta çıkış tarihine tekabül eder. Yazı ve tezhib harikulâde nefistir.

Sultan Cem Divanı: Eski bir nüsha olması itibarıyla değerlidir.

Harimî Divanı: "Harimî" mahlası Sultan Beyazid'in oğlu, Sultan Selim'in büyük oğlu Şehzade Korkud'dur. Eser devrin meşhur hattatı Haşım Mekki tarafından yazılmıştır. Tezhibi şaheserdir.

Mirza Sultan Hüseyin Baykara Divanı: Timur oğullarındandır. 9. cu (H) asırda yaşamıştır. Kudretli bir hükümdar olduğu gibi kuvvetli ve anlayışlı bir şairdir. 36 yıl saltanat sürdü. İlim ve sanat koruyucusu olan Hüseyin Baykara Büyük Çağatay şairi Ali Şir Nevai'yi kendisine vezir yaptı. Bu Divan eski bir nüsha olması itibarıyla değerlidir.

Şehzade Beyazid Divanı: Kanunî Sultan Süleyman'ın oğludur. Şiirlerinde "gahi" mahlasını kul-

lanmıştır. 967 (H) de ölmüştür. Eser nadir nüshalardandır. Tezhibi de kıymetlidir.

Adile Sultan Divanı: Sultan Mahmud Adli'nin kızıdır. 1316 da ölmüştür. Revan tab'ı ile meşhurdur. Eser gerek muhteva gerekse tezhib - cilt nefaseti bakımından kıymetlidir.

Sultan Bayezid I. Divanı: Şiirde mahlası "Adli" dir. Eski ve nadir bir nüshadır.

Mahmud Paşa Divanı: Sultan Fatih'in sadrazamlarındandır. Şiirde mahlası "Adnî" dir. Eser tek ve müellif hattı ile olması dolayısıyla değerlidir.

Divan-ı Faris: "Faris" II. Sultan Osman'ın şiirdeki mahlasıdır. Nadir bir nüshadır. Cilt ve ilk iki yaprağın tezhibi şaheserdir.

Fasih Ahmed Dede Divanı: İstanbul Galata Mevlevihanesinde 1070 (H) de yazılmıştır. Şiirde "Fasih" mahlasını kullanmıştır. Müellifin el yazısı ve tezhibce çok güzeldir.

Muhibbi Divanı: Muhibbi Sultan Süleyman Kanunî'nin şiirdeki mahlasıdır. Sultanın ilk divanıdır. 974 de yazılmıştır. Kasım-ün-Nahifî'nin hattıyla yazılmıştır. Eski nüsha olması ve tezhibi dolayısıyla orijinaldir.

Muhibbi Divanı: Kanunî'nin ikinci divanıdır. Bu da Kasım-ün-Nehifî hattıyla yazılmıştır.

Nabi Divanı: 1117 (H) de yazılmıştır ve Nabi'nin üç eserini ihtiva etmektedir. Cilt ve tezhibi değer taşır.

Neş'atî Mevlevî Divanı: Mevlevî meşayiki ileri gelenlerindedir. 11 inci asır (H) de yaşamıştır. Edirne'de gömülmüştür. Eser müellif hattıyla yazıldığından özelliğe sahiptir.

Muhammediye Manzumesi: Yazıcızade Muhammedin eseridir. 1125 (H) de yazılmıştır. Cilt ve sayfaların tezhibi ve yazısının güzelliğiyle şaheserdir.

Muhabbetname: Müellifi Harezinli olup Çağatayca ve Farsca şiirleri ihtiva eder. Tek nüshadır.

Mahzen'ül Esrar tercümesi: Meşhur Azerbeycan şairi Nizami Gençevlinin bu eseri 9 uncu asır (H) de yaşamış olan Mir Haydar Türk tarafından çok mahirâne şekilde Çağataycaya tercüme edilmiştir. Cilt ve tezhibi şaheser olup dokuz tane nefis minyatürü vardır.

Gülşen-i Niyaz: Kara Çelebi zâde Abdülaziz efendinin eseridir. 11 inci asır (H) de yaşamıştır. Müellif hattı ile olduğu için özel bir kıymet taşır.

Şükûfenâme: Hacı Mahmud Muharrem'in eseridir. Nefis çiçek resimleri ve her çiçek hakkında mümtaz beyitleri vardır.

Reşit Efendi Kütüphanesi Kısmı:

Kasîde-i Bîrde Tercemesi: Müellifi Ebu Abdillah Muhammed, mütercimî: Sadullahtır. Cildi bir şaheser olan bu nüshanın tek nüsha olması muhtemeldir.

Terceme-i Şevahid: Mütercimî Lamî'dir. 10 uncu asır (H) de yaşamıştır. Cilt yaldızlı ve hakikî sanat eseridir.

Terceme-i Muhtasar'ül-Vikaye: Müellifi Neccerzade Şeyh Rıza 12 nci asırda (H) yaşamıştır. Eser hattat Derviş Hüseyin Hüsnü marifetiyle yazılmıştır. Cilt ve tezhibi bakımından özel bir kıymeti vardır.

Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi:

Mebarik-ül Ezhar fi şerh'i meşarık-ül envai: Müellifi Radyü'd-dün Hassan B. Muhammed Essagani 1091 (H) de Sultan Ahmed medresesinde kopye edilmiştir. Müellif 8 inci asırda yaşamış sayılı Osmanlı Âlimlerindedir.

El Verakit V'el Evahir fi beyan'ül akaid il-eköbir: Müellifi Abdülvehhab'tır. 955 de yazılmıştır. 1064 de Hattat Ahmed B. Ali es-salhi tarafından kopye edilmiştir. Cilt ve tezhib bakımından eser çok değerlidir.

Ahlâk'ı alai: Müellifi Ali Kınalıda tarafından 973 de yazılmış, 993 tarihinde kopye edilmiştir. Devrinin mühim âlimlerinden olan Kınalıda 15 tane eser yazmıştır. İspartalıdır. Tezkeret üş-şuara müellifi Hasan Çelebinin babasıdır.

Külliyyatı Sadi: Külliyyatın es-

ki nüshalarından ve Çaldıran seferi ganimetlerinden olması dolayısıyla tarihî bir kıymet taşır.

Tabakat ül-memalik ve derecat ül mesalik:

Müellifi: Koca Nigancı Celâlzade Mustafa Çelebi. 10. cu asırda yaşamıştır. Yavuz Sultan Selim'in Divan Kâtibi olmuştur. 8 tane telif eseri vardır. Cilt ve tezhib bakımından kıymetlidir.

Mürri üs-Zehab ve Meadin ul-cevher: Müellifi Ali Ben Hüseyin Mesudî: 332 (H) de yazılıp 1155 de Hattat Muhammed çavış el-zerheri tarafından kopye edilmiş. Meşhur bir tarihçi olup 30 tane eseri vardır.

Ümmüze'ül-ülâm: 10 uncu asırda yaşamış olan Ahmed Bin Yahya Hafid'in eseridir. 1133 tarihinde hattat Muhammed Bin Ahmed Kaptan kopye etmiştir. Nadir bir nüsha olan bu eser "Mecmuatül Hafid" adıyla da meşhurdur.

Bu eserlerin vakıfı olan Hekim oğlu Ali Paşa 1100 ile 1170 arasında yaşamıştır. Sultan Mahmud I. ve Sultan Osman III. devirlerinde üç defa sadrazam olmuştur. Anadolu Rumeli ve Mısır valiliklerinde bulunmuş ve mühim yararlıklar göstermiştir. İmin koruyucusu olan bu şahsiyet aynı zamanda Âlim bir zattır. Kütüphanesindeki eserler bunun güzel bir delilidir.

Feyzullah Efendi Kütüphanesi:

Cevahir üt-Tefsir ü tuhfet il-emir: Müellifi; Hüseyin Vaizdir. Kitap Ali Şir Nevai adına yazılmıştır. 966 (H) de kopye edilmiştir. Cilt ve tezhib harikulâde-dir.

Dürrer ül Hükkâm fi şerh'i gurur ül ahkâm: Müellifi Molla Hüseyin'dir. Fatih'in Hızır beyden sonraki seyhülislâmidir. Eser 883 de kendi hattıyla yazmıştır.

Tahrir-ül Öklides: Henceseden bahseder. Müellifi 7 nci (H) de yaşamış Nasrüddin'i Tusî'dir. Zamanının meşhur riyaziye ve filozoflarındandır. Bu eseri Fatih namına yazmıştır. 500 yıllık bir eserdir.

Divan-ı Hadîre: Müellif Hadîre 4 üncü (H) asırda yaşamıştır. Hattatı meşhur üstadlardan İbnül Bevvab Ali Bin Hilal'dir. 1000 yıllık bir eserdir.

Kitab ü şerh'i Sibe'üye: Le Aki Said i Seyrefî; Nahivden bahseden tarihi bilinmemekle beraber fevkalâde cilt ve tezhibe mâlktir. Bu eserlerin vakıfı olan Feyzullah efendi Seyhülislâmîliğe kadar yükselmiş medrese ve şimdiki Millet Ktb. 1112 de yapmıştır. Aslen Erzurumludur.

Velîyüddin Carullah Efendi Kısmı:

El Erbatn fi usul id-din: Fahriddin Razi'nindir. Altıncı asır (H) de yaşamıştır. Eser müellifin el yazısıyladır.

Esas ül-iktibas: Müellifi Muhammed bin Alidir. Mantıktan bahseder. 869 yılında telif edilmiş olan bu eser aynı yılda meşhur hattat Molla Kasım tarafından istinsah edilmiştir. Cilt ve tezhibce çok kıymetlidir. Eserin aslı müellifi tarafından Fatih'e ithaf ve hediye edilmiştir.

Kitab ül-Medhal fi ilm-i ahkâm'ün Nücum:

Müellifi İshak B. Muhammed. 327 (H) de yazık müellif hattıyla yazılmıştır. Nadir bir nüshadır.

Keşfüz zünun an asami il küttübi vil funun: KATİP Çelebinin meşhur eseridir. 1051 de yazılmış Müellif hattıyla olup yegâne nüshadır.

Nefahat'ül Üns: Müellifi Mevlâna Camî. 988 de kopye edilmiştir. Hattat Muzaffer Ali Şirvanî'dir. Cilt ve tezhib bakımından fevkalâde nefistir.

Bu kısmın vakıfı Carullah Velîyüddin "Yenişehir Fenari" Yeni şehirlidir. 7 sene Mekkeme'de kaldığından Carullah İKAbını almıştır. Nakşibendi tarikatı mensublarındandır. Fatih avlusu Karakolhane arkasındaki bina etdiği medrese ve kütüphanesinde aynı gün gömülmüştür. 1151 de ölmüştür. Son depremde kütüphane binası yıkıldığından kitablar Millet Kütüphanesine taşınmıştır.

Not: Bize kütüphanenin müze kısmı hakkında uzun tafsilât veren bilgili memuru Süleyman Bey'e teşekkür ederiz.

